

УДК 398.21

DOI 10.31494/2412-933X-2019-1-9-67-76

MARINISTIC MOTIVES AND IMAGES IN THE FOLK TALES OF TRANS-CARPATHTIA

МАРИНІСТИЧНІ МОТИВИ ТА ОБРАЗИ НАРОДНИХ КАЗОК ЗАКАРПАТТЯ

NATALIIA DZIAMULYCH,

Senior Lecturer

<https://orcid.org/0000-0001-9860-9348>

gorgona1313@yahoo.com

НАТАЛІЯ ДЗЯМУЛИЧ,

старший викладач

NATALIIA DMYTRENKO,

Methodist Lecturer

<https://orcid.org/0000-0001-6761-5497>

НАТАЛІЯ ДМИТРЕНКО,

викладач-методист

Lutsk Pedagogical College

✉ 36 Voli St.,

Lutsk, Volyn region, 43000

Луцький педагогічний коледж

✉ просп. Волі, 36,

Луцьк, Волинська область, 43000

Original manuscript received: August 31, 2019

Revised manuscript accepted: September 27, 2019

ABSTRACT

The common thing of the cultural basis of the Indo-European ancestral land of different peoples and the interpenetration of cultures in the process of their migration leads to the study of the topic about the borrowing and the originality of fairy-tale motives. This article analyzes the marinistic motives of the Ukrainian Transcarpathia tales. It was made an attempt to reveal the specificification and the symbolic meaning of the images and elements of the plot related to a sea. It is analyzed the fairy tales texts with the similar motives and the peculiarities of the Transcarpathian folk fairy tale poetics are investigated. It is determined the content of folklore works images and symbols, that has made it possible to reproduce the elements of the ancient model of world creation in the traditional folk culture of the Transcarpathian region.

The completed analysis of folklore texts and professional literature has made it possible to determine that the long-term domination of patriarchal relationships on the territory of the Transcarpathia has caused there the preservation of the ancient worldviews and beliefs with anthropomorphic and animalistic visions of natural phenomena and forces. It is established that the myth was one of the essential tools of the people's cultural creation, the means of coding and storing historical information, acquiring knowledge about the world, which shows the mentality, the world of thoughts, the laws of life and society. It is asserted that according to the historical development of folklore genres, the mythological visions flow into a magical fairy tale, and in this process a part of the ancient values is preserved, transforming in accordance with the new genre features.

The purpose of the study is to analyze the marinistic motives in the Transcarpathian folk tales based on folklore heritage and to determine the features of the fairytale heritage of the Ukrainian Transcarpathia in the context of the modern literary process. The question of the sea motives in the the Ukrainian Transcarpathia fairy tales are studied on the materials of the books, recorded and arranged by the

researchers of the 19th – 20th centuries. Basing on the results of the analysis, the author proves that the content of the regional folk tales testifies about the long active cultural and economic relationships between the peoples for whom the sea is an integral part of life.

It is found in the study that, basing on the systematic theoretical analysis of the Ukrainian Transcarpathia national epic, it has become possible to get acquainted with the ancient perceptions of the water elements, which have been associated with the main rituals of the human life cycle sine ancient time.

Key words: Transcarpathian folk tales, marinistic motives, a mythological symbol, a magic fairy tale.

Міф – один із важливих інструментів культурного творення народу, засіб кодування та зберігання історичної інформації, пізнання світу, який виявляє ментальність, світ думок, закони життя. У язичницьких суспільствах він виконував роль сучасної філософії, науки та релігії. Соціоантропологи Дюркгейм і Мосс зазначали, що для тих, кого називають первісними людьми, будь-який з предметів був не просто об'єктом пізнання, а, перш за все, певною емоційною установкою (Дюркгейм, Мосс, 1996: 69). Біполярні образи та символи, характерні для способу пізнання наших давніх предків, викликали яскраві асоціації, стверджували переконання і імперативи щодо людини і світу. Значною мірою ці асоціативні образи акумулювалися в казковій і міфічній традиції. З розвитком фольклорних жанрів міфологічні уявлення перетікають в чарівну казку, при цьому частина стародавніх значень зберігається, трансформуючись відповідно до нових жанрових особливостей.

Говорячи про казку як найдавніший спосіб пізнання світу, важливо правильно визначити зміст образів і символіки, адже це дає можливості для її наукового вивчення. Казкові образи дозволяють відтворити давні моделі створення світу як форми подання традиційної народної культури. Народні казки демонструють первісне бачення земного і духовного, втілюють міфопоетичну свідомості, яка увібрала в себе знання і уявлення, що становлять основу нашого менталітету. Казка представляє світ як єдиний свідомий цілісний організм, в якому людина знаходиться в єднанні з природою.

Світосприйняття давніх українців було представлено в роботах фольклористів Т. Рильського («К изучению украинского народного мировоззрения») та І. Франка («К истории южнорусских апокрифических сказаний») ще на межі ХІХ – ХХ ст. Зв'язку міфа та казки присвячені наукові праці О. Афанасьєва, Д. Лихачова, О. Потебні, Є. Мелетинського. М. Драгоманов, М. Грушевський на українських теренах вивчали особливості народних казок. З фольклористичних робіт останнього часу безперечно важливою є монографія Л. Мушкетик «Персонажі української народної казки», у якій розглянуто персонажну систему української народної чарівної та побутової казки.

В. Пропп у «Морфології казки» здійснив спробу структурного аналізу народної казки на основі міжсюжетного порівняння за складовими та теоретично обґрунтував наявність у сюжеті системного взаємовідношення казкових одиниць-мотивів. Американський фольклорист С. Томпсон вважав мотив центральним елементом аналізу цього жанру й створив класифікатор (6-томний «Індекс

мотивів” Thompson 1955-1958) повторюваних мотивів народних казок. “Покажчик” Аарне – Томпсона (AaTh) містить посилання на основні оповідні мотиви (для кожного сюжетного типу), що описують ту чи іншу національну казкову традицію.

Першопрохідцем вивчення закарпатського фольклору можна вважати Я. Головацького (1814–1888), який здійснив декілька мандрівок на Закарпаття. Результатом його роботи стало чотиритомне видання “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (1878). Відомий український фольклорист-етнограф В. Гнатюк видав шеститомник “Етнографічні матеріали з Угорської Руси” (1898–1912), що містить 480 казок, із яких 148 записані на території теперішньої Закарпатської області. Сучасна дослідниця О. Тиховська є авторкою психоаналітичного дослідження українських народних чарівних казок Закарпаття (Тиховська, 2007).

Казкова традиція Закарпатської України в основі своїй відображена у записах, які було здійснено у XIX – XX століттях. Саме тому ми розглянемо питання про мотиви моря в казках українського Закарпаття, залучаючи до аналізу матеріал збірок, записаних й упорядкованих дослідниками цього часу, а саме: “Таємниця скляної гори” М. Фінцицького, “Дванадцять братів” А. Калина, “Казки одного села” П. Лінтура.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім висвітленням у вітчизняній фольклористичній казковій спадщини Закарпаття.

Метою статті є дослідження мариністичних мотивів закарпатських народних казок. Завданням статті є аналіз фольклорних надбань та визначення значення казкової спадщини українського Закарпаття в контексті сучасного літературного процесу.

Методи та методики дослідження. У підготовці роботи було використано теоретичні методи для уточнення головних понять статті: аналіз фольклористичної, літературознавчої, психологічної літератури. Метод інтерпретації уможливив тлумачення текстових одиниць та образної парадигми аналізованого матеріалу.

Одним з найскладніших та найцікавіших питань залишається питання про запозичення та самобутність казкових мотивів. Традиційно це пояснюють спільністю культурних основ індоєвропейської прабатьківщини різних народів та взаємопроникненням культур у процесі їх міграції. М. Грушевський зазначав, що “слідження за кружляннями отаких інтернаціональних мотивів – як вони ходять наоколо нашої території в різних варіантах і то тою, то сею подробицею виявляють свій внутрішній зв’язок з нашими темами чи між собою – має великий історично-культурний інтерес” (Грушевський, 1993).

Необхідно зазначити, що значення слова *море* в фольклорних текстах не тотожне сучасному, оскільки древні слов’яни не мали зв’язку з морем та мореплавством, адже жили досить далеко від морів. Звичайно, географічно Закарпаття не має виходу до моря, але певний час воно перебувало у складі Австро-Угорської імперії, та й у більш давні часи мало активні культурні та економічні відносини з іншими народами, для яких море – невід’ємна складова життя. П. Лінтур

зазначає: “Етнографічне сусідство закарпатських українців з словаками, угорцями і румунами впливало на казковий епос, у якому відчутні не лише словацькі, угорські та румунські мотиви, але й південнослов'янські. Спільні сюжети та мотиви мандрували по Україні, хоча, як і у всіх регіонах, трапляються в Закарпатті й місцеві побутові казки. І це в той час, коли Закарпаття майже тисячу років не входило до спільних із Наддніпрянською Україною” (Лінтур, 1984: 510).

Загальноприйнятим є бачення мотиву як важливої складової та основного структурного компонента народної казки. Мотивами вважають якості героїв, їх вчинки, предмети тощо. Мариністичні мотиви характерні для багатьох літературних жанрів, та саме народний епос дає нам можливість познайомитися з найдавнішим сприйняттям водних стихій, які здавна були пов'язані з головними ритуалами життєвого циклу людини. Море є одним з ключових, концептуальних понять фольклорної картини світу, культурно значущих образів.

У міфології вода має універсальний характер – це первинний стан життя, першопочаток, те, з чого виникає або твориться земля. В “Етнографії Закарпаття” М. Тиводара читаємо про те, що Бог, творячи світ, побачив Чорта “в морській піні і взяв з собою. Дияволу захотілось мати товариство. Бог порадив йому вмочити у воду палець, стріпонути ним позаду себе і він матиме товариша. Але Чорт умочив всю руку і трусив нею, поки не набралось багато демонів. Підбурювані Дияволом, вони збунтувались проти Бога, а Бог скинув їх на землю. Котрий де впав, там і залишився: у воді – водяник, у болото – болотяник, у поле – польовик, у садибу – домовик” (Тиводар, 2011: 123).

Вода майже у всіх міфологіях світу асоціюється з жіночим началом і концептуально пов'язана з основними етапами буття – народженням і смертю. К. Г. Юнг пов'язував архетипний образ води з перебуванням людини в материнській утробі, з актом народження. У роботі “Символи і метаморфози лібідо” він зазначав: “Материнське значення води належить до найбільш ясним міфологічним символічним тлумаченням, так що стародавні мали повне право говорити, що море – символ народження... Все живе, і навіть саме сонце, сходить з води, а ввечері знову сходить і занурюється в воду. Народжений з джерел, річок та озер, людина після своєї смерті досягає вод Стіксу і вирушає в “нічне плавання па морю”. Бажання говорить так: нехай будуть похмурі води смерті джерелом життя, та перетвориться хладное обійми смерті в тепле материнське лоно, подібно до того як море, хоча і поглинає сонце, проте знову народжує його зі своїх материнських надр” (Юнг, 1994).

Проаналізувавши значну кількість казок українського Закарпаття, можемо визначити у них певні образи, дії, характеристики, елементи, пов'язані з морською стихією.

Міфологічно-символічний комплекс “дорога – море – подорож” чи не найчастіше зустрічаємо у казках. Герої казок здійснюють переміщення в просторі й часто усвідомлення власного світу, його сутності відбувається через порівняння з іншими світами. Такою “іншою реальністю” в міфологічній картині світу може бути море як край світу, кінець реального простору чи шлях до невідомої, далекої, чужої землі. Море асоціюється з далекими краями у казках: “Самородна дівчина”,

“Про чоловіка, котрого жінка перетворила у пса”, “Про сина бідного мисливця”, “Про трьох братів і пшеницю, що двічі на рік родила” зі збірки “Казки одного села”; “Залізноноса Інджі-баба” та “Таємниця Скляної гори” з однойменної збірки. У казці “Самородна дівчина” читаємо: “Він зразу зібрався і їде у світ шукати свою жінку, їхав аж три роки. На третій рік увечері дістався до баби, що колись йому допомагала. Розповів, що сталося. Тоді вона каже: — Ну, сину, тепер ти лиш так її дістанеш, якщо будеш хитрий. А не будеш хитрий — ще й загинеш. Твоя жінка живе аж за морем, у своєї матері — бисиці” (Казки одного села, 1979: 33). Інколи море має свою нумерацію, наприклад, “сьоме море”.

Певні аспекти образу води повністю втрачаються, інші деміфологізуються – спрощуються і поступаються місцем земним просторовим образам. Саме тому море зустрічається в небагатьох закарпатських казках. Море у казках Закарпаття є образом не стільки реальним, скільки міфологізованим та фантастичним й мало схоже на справжнє. До прикладу, його колірна гамма досить бідна: синє, чорне, червоне. У деяких казках йдеться про далеке Червоне море: “В кораблі мусить бути музика, їжа, пиття на три місяці, бо попливемо аж у Червоне море... Хлопець сів у корабель, рушив у дорогу. Довго плавав корабель, доки дійшов до Червоного моря” (Казки одного села, 1979: 117). Корабель в цьому значенні грає роль чарівного медіатора між світом смертних і країною вічного життя і наділяється особливими якостями. У казці “Як принц шукав свою наречену” зустрічаємо іншу “кольорову” назву: “Знову рушив по білому світу, мандрував довго-довго, майже цілий рік, і всюди визвідував, як йому дістатися до Червоного міста, що за Синім морем” (Таємниця скляної гори, 1975: 105). Стає зрозумілим, що фольклорне поєднання “синє море” містить в собі семантичне значення “далеко”.

Досить рідко море в закарпатських казках пов’язане з реальними географічними назвами та об’єктами, що свідчить про більш пізню появу таких творів (як у казці “Про розумну дівчину й суддю”): “Скажете, що рідкішого від вітру не буває. В одному селі видумали велику брехню, а вітер розніс її аж на третє село – такий він рідкий. А вода собі тече з потічка до Дніпра, а з Дніпра до моря і стає все густішою” (Казки одного села, 1979: 243).

На думку Юнга перехід через водну перешкоду – це початок нової форми існування (народження або смерть). Мандрівка казкового героя закарпатських казок часто пов’язана з морем. Герой чудесним способом може сам йти водою: “Сіли на кочію і їдуть попри моря. Раптом Іван вискочив, схопив кочію з кучером і перекинув з берега у воду. Сам надів на палець перстень, почав йти морем — і не тоне, йде його поверхнею” (Казки одного села, 1979: 35).

Подорож-перенесення за море у закарпатських казках здійснюється за допомогою різних тварин та птахів. Це може бути вовк (“Про самородну дівчину”, “Про Мар’ю-царівну та Івана-царя” у збірці “Казки одного села”), ворон (“Про Мар’ю-царівну та Івана-царя” у збірці “Казки одного села”), кінь (“Казка про Долманьоша” у збірці “Казки

одного села”), пес (“Про сина бідного мисливця” у збірці “Казки одного села”, “Василева шкатулочка” з “Дванадцяти братів”). Інколи така подорож є таємною: “Я тебе сховаю на дні бочки, а зверху насиплю зерна. Вовк прибіжить за зерном і понесе тебе на той бік моря. Так і було. Прибіг вовк, узяв бочку на плечі й пливе через море. Та бочка важка. Вовк вирішив більше не служити — нащо таке тяжке носити? Кинув бочку в море, а сам зник у хащі” (Таємниця скляної гори, 1975: 8). В. Пропп стверджував, що у порівнянні з хтонічною і замогильною природою коня його водна природа – явище вторинне і більш пізніше, а собливого значення починають набувати тварини, службовці для пересування (звідси кінь), а з ними асимілюються засоби пересування, особливо човен. (Пропп, 2000: 276)

Мотив ініціації, випробування, пов'язаний з морем також бачимо в деяких творах. У казці “Підпишися на те, про що ще не знаєш” головний герой виконує складне завдання: будує млин на морі без ніг, покритий сріблом на дванадцять жорен і дванадцять млинарів: “Третього вечора чортисько повів хлопця до моря і дав йому наказ:

— На цьому морі зробиш млин на дванадцять жорен. У млині повинно працювати дванадцять млинарів, і до днини щоб оця пшениця була змолота. Коли ти й це зробиш, буду тебе женити. Є в мене три дівчини – візьмеш, котру захочеш!

Хлопець сів на березі й думає собі: “Аж тепер я загинув” (Казки одного села, 1979: 61).

Образ води в міфі амбівалентний. Вона є однією з основних стихій світобудови, з якої виникло все суще, є еквівалентом первісного хаосу. Водний простір відокремлює земний світ від “іншого”. Часто він асоціюється з мороком, потойбічним світом, царством мертвих і жахливими чудовиськами. У фантастичних казках море виступає як осередок існування чудесних морських істот. Цю невід’ємну складову фольклору у закарпатських народних казках бачимо в образі мудрого морського півня, який знає відповіді на всі загадки: “Прийшов нарешті до морського півня. Дивиться, а тут і сестра Поганина. Морського півня не було вдома. Поки він прийшов, Іван устиг із сестрою Поганина домовитися. Коли півень з’явився, сестра Поганина лягла з ним спати, а Іван заховався під ліжку. Вночі сестра Поганина смикнула перо з морського півня і кинула Іванові під ліжку.

А морський півень прокинувся:

— Чого ти смикаєш мої пера?

— Та як не смикати, коли мені таке страшне приснилося!

— А що тобі приснилося?

— Снилось мені, що там і там є млин, а в тому млині живуть дід, баба, дівчина, собака і кішка. Напечуть вони хліба, заріжуть телицю, усе з’їдають, а все голодні.

— Вони все будуть голодні, бо ні псові, ні кішці не дають їсти. А коли б нагодували пса і кішку, то й самі були б ситі! — відповідає морський півень” (Казки одного села, 1979: 177).

Класичними у світовому фольклорі є образи золотоволосої дівчини-русалки, яка живе за Синім морем й купається в колодязі (Казки

одного села, 1979: 104) та риб'ячого царя, який керує не лише рибами, а й чортами (Казки одного села, 1979: 119).

Море увиразнює мотив чудесного перетворення. Кінь у “Казці про Долманьоша” на березі моря перетворюється на бика, буйвола, гусака, качура, стару бабцю й на дідуся: “Коник потряс собою, і став сильним татошем.

— Сідай тепер на мене, поїдемо до моря. Мушу добре помитися.

Прискакали до моря. Підлетів коник під хмари, вдарив собою в море... Чекає його Долманьош годину, чекає другу... Раз лиш виходить з моря коник — виносить на спині золотий стілець і золоті підкови на ньому.

— Ну, підкуй мене!

Хлопець підкував його. Каже коник:

— Стілець понеси в море.

Як повернувся Долманьош, коник йому порадив:

— Тягни з лівого вуха золоте сідло й кантар, з правого — собі одіж.

Долманьош вийняв усе, осідлав коня, красно одягнувся.

— Як хочеш їхати: землею чи попід хмарами!

— Поїдемо землею!

Їдуть попри моря” (Казки одного села, 1979: 164).

Море, як захист від ворогів, може виникнути чарівним способом. У казці “Підпишися на те, про що ще не знаєш” заради порятунку героїня сама перетворюється на море: “Я зроблюся морем, а ти — качуром. Вона буде з берега тебе кликати, але ти на неї не дивися, бо візьме від тебе очі” (Казки одного села, 1979: 64).

Наукова розвідка не вичерпала всіх аспектів проблеми виникнення та інкорпорації морських мотивів у народну казку. В. Олійник стверджує, що тривала збереженість на Закарпатті натуральних і напівнатуральних господарських устоїв, панування патріархальних відносин у сімейному і громадському побуті обумовили консервацію у цьому регіоні давніх світоглядних понять, уявлень і вірувань з давніми анімістичними і антропоморфічними поглядами на сили і явища природи з людьми, наділеними надприродними силами і можливостями, з тваринами і рослинами, предметами і явищами природи, духами та демонічними істотами, магічними діями, чаруваннями, ворожінням, добрими і поганими прикметами (Олійник, 2015: 143).

Щодо подальших перспектив, то лише комплексне дослідження фольклорних матеріалів допоможе розкрити характер і особливості функціонування казкових мотивів різних регіонів України. Торкнутись теми морських мотивів у казках українського Закарпаття, можемо сказати, що на основі системного теоретичного аналізу народного епосу стає можливим розуміння обрядово-ритуального та звичаєвого кола народу.

Література

1. Грушевський М. Історія української літератури / М. Грушевський. – Київ : Либідь, 1993. – Т. 1. – С. 330-368.
2. Дванадцять братів. Закарпатські казки Андрія Калина. – Ужгород : Карпати, 1972. – 250 с.
3. Дюркгейм Э., Мосс М. О некоторых первобытных формах

- классификации: К исследованию коллективных представлений / Мосс М. Общества. Обмен. Личность: Труды по социальной антропологии – Москва : Восточная литература, 1996. – С. 6-73
4. Казки одного села. Запис текстів, післямова та примітки П. Лінтура. – Ужгород : Карпати, 1979. – 368 с.
5. Лінтур П. Казкарі Закарпаття і їх репертуар : [післямова] / П. Лінтур // Зачаровані казкою. – Ужгород: Карпати, 1984. – С. 496-511.
6. Мушкетик Л. Персонажі української народної казки / Л. Мушкетик. – Київ : Український письменник, 2014. – 360 с.
7. Таємниця скляної гори. Закарпатські народні казки, зібрані М.Фінцицьким / Переклад з угорської та передмова Ю.Шкробинця. – Ужгород : Карпати, 1975. – 192 с.
8. Олійник В. Символізм міфологічних образів у народних казках Закарпаття / В. В. Олійник // *Грані*, – 2015. – № 9. – С. 140-144
9. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки / В. Пропп. – Москва : Лабиринт, 2000. – 336 с.
10. Тиводар М. Етнографія Закарпаття / М. Тиводар. – Ужгород.: Гражда, 2011. – С. 407.
11. Тиховська О. Система персонажів чарівних казок Закарпаття: психоаналітичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07 "фольклористика" / О. М. Тиховська. – Львів, 2007 – 20 с.
12. Юнг Карл Густав О феноменологии духа в сказках / Карл Густав Юнг // Урания. – 1994. – №2. – С. 24-30.
13. Юнг Карл Густав Символы и метаморфозы либидо. – Режим доступу: <http://www.yourdreams.ru/biblio/pages/carl-gustav-jung-cml-1.php>

References

- 1.Grushevs'kyj, M. (1993). Istoryia ukrayinskoyi literatury [History of Ukrainian Literature]. Kyyyiv: Lybid [in Ukrainian].
- 2.Dvanadcyat` brativ. Zakarpatski kazky Andriya Kalyna [Twelve brothers. Transcarpathian tales of Andrey Kalin]. (1972). Uzhgorod: Karpaty [in Ukrainian].
- 3.Dyurkgejm, E., Moss M. (1996) O nekotoryx pervobutnix formax klassyfykacyu: K
- 4.yssledovanyyu kollektivnyx predstavlenyj [On some primitive forms of classification: Towards a study of collective ideas]. Moskva : Vostochnaya lyteratura [in Russian].
- 5.Kazky odnogo sela. Zapys tekstiv, pislyamova ta prymitky P. Lintura. [Fairy tales of one village]. (1979). Uzhgorod : Karpaty.
- 6.Lintur, P. (1984) Kazkari Zakarpattya i yix repertuar [Transcarpathian storytellers and their repertoire]. Uzhgorod: Karpaty [in Ukrainian].
- 7.Mushketyk, L. (2014) Personazhi ukrayinskoyi narodnoyi kazky [Ukrainian folk tale characters]. Kyyyiv : Ukrayinskyj pysmennyk [in Ukrainian].
- 8.Tayemnyca sklyanoyi gory. Zakarpatski narodni kazky, zibrani M.Fincyczkym [Glass Mountain Mystery] (1975). Uzhgorod : Karpaty [in Ukrainian].
- 9.Olijnyk, V. (2015) Symvolizm mifologichnyx obraziv u narodnyx kazkax Zakarpattya [Symbolism of mythological images in Transcarpathian folk tales], – Grani, 9, 140-144 [in Ukrainian].
10. Propp, V. (2000) Ystorycheskye korny volshebnaj skazky [Historical roots of a fairy tale]. Moskva : Labyrynt [in Ukrainian].
11. Tyvodar, M. (2011) Etnografiya Zakarpattya [Ethnography of Transcarpathia]. Uzhgorod : Grazhda [in Ukrainian].
12. Tyhovska, O. (2007) Systema personazhiv charivny`x kazok Zakarpattya [System of characters of fairy tales of Transcarpathia: psychoanalytic aspect]. Lviv [in Ukrainian].

13. Jung, Carl Gustav (1994) О феноменологии духа в сказках [On the phenomenology of the spirit in fairy tales]. Urany`ya. – 2, 24-30 [in Russian].

14. Jung, Carl Gustav Symvolu y metamorfozu lybydo [Symbols and metamorphoses of libido]: <http://www.yourdreams.ru/biblio/pages/carl-gustav-jung-cml-1.php> [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Спільність культурних основ індоєвропейської праатьківщини різних народів та взаємопроникнення культур у процесі їх міграції спонукає до вивчення питання про запозичення та самобутність казкових мотивів. У цій статті проаналізовано мариністичні мотиви казок українського Закарпаття. Зроблено спробу виявити специфіку та символічне значення образів та елементів сюжету, пов'язаних з морем. Проаналізовано тексти казок зі схожими мотивами та досліджено особливості поетики закарпатської народної казки. Визначено зміст образів і символи фольклорних теорій, що дало можливість відтворити елементи прадавньої моделі створення світу у традиційній народній культурі закарпатського регіону.

Здійснений аналіз фольклорних текстів і фахової літератури надає змогу визначити, що довготривале панування патріархальних відносин на території Закарпаття обумовило збереження тут давніх світоглядних уявлень та вірувань з антропоморфічним та анімістичним баченням природних явищ та сил. Встановлено, що міф був одним із важливих інструментів культурного творення народу, засобом кодування та зберігання історичної інформації, пізнання світу, який виявляє ментальність, світ думок, закони життя й соціуму. Стверджується, що згідно історичного розвитку фольклорних жанрів міфологічні уявлення перетікають в чарівну казку, та у цьому процесі частина стародавніх значень зберігається, трансформуючись відповідно до нових жанрових особливостей.

Метою дослідження став аналіз мариністичних мотивів у закарпатських народних казках на основі фольклорних надбань та визначення особливостей казкової спадщини українського Закарпаття в контексті сучасного літературного процесу. Питання про мотиви моря в казках українського Закарпаття розглянуто на матеріалі збірок, записаних й упорядкованих вітчизняними дослідниками XIX – XX століття. В результаті аналізу автор доводить, що зміст народних казок регіону свідчить про давні активні культурні та економічні відносини з іншими народами, для яких море — невід'ємна складова життя.

У дослідженні визначено, що на основі системного теоретичного аналізу народного епосу українського Закарпаття стало можливим знайомство з найдавнішим сприйняттям водних стихій, які здавна були пов'язані з головними ритуалами життєвого циклу людини.

Ключові слова: закарпатські народні казки, мариністичні мотиви, міфологічний символ, чарівна казка.